

MERÉNYI-METZGER GÁBOR

A MAGYARORSZÁGI JAKOBINUS MOZGALOM VÉRTANÚINAK HALOTTI ANYAKÖNYVI BEJEGYZÉSEI

Közismert tény, hogy a magyarországi jakobinus mozgalom vezetőit, Martinovics Ignác Józsefet, gróf Sigray Jakabot, Laczkovics Jánost, Szentmarjay Ferencet és Hajnóczy Józsefet Budán, a Generális kaszálón, más néven Generális réten — mely terület ma a Budapest I. kerületi Vérmező része —, 1795. május 20-án végezték ki. Az már azonban kevésbé ismert momentum, hogy két héttel később, 1795. június 3-án további két magyar jakobinust, Őz Pált és Szolártsik Sándort is itt fejezték le.

A fenti hét személy élete és halála, valamint a magyarországi jakobinus mozgalomban betöltött szerepe — többek között Fraknói Vilmos¹, Szirmay Antal², Benda Kálmán³ és Boreczky Beatrix⁴ monográfiái jóvoltából — ismert és feldolgozott. Haláluk anyakönyvi forrásait azonban senki — még Benda Kálmán — sem kereste. Jómagam tehát arra vállalkoztam, hogy megtaláljam ezeket a dokumentumokat. Kutatásaimat végül siker koronázta és így, az alábbiakban publikálásra kerülhetnek a jakobinus vértanúk halotti anyakönyvi bejegyzései.

A kutatást azzal indítottam, hogy átnéztem a Vérmező területén illetékes római katolikus egyházközség, a Budapest-krisztinavárosi római katolikus plébánia anyakönyveit, de azokban nem történt említés a jakobinus vezetők kivégzéséről.⁵

Ezután megpróbáltam felkutatni a császári-királyi budai tábori főpapi hivatalnak (K. k. ungarische Armee Feldsuperiorat zu Ofen) a matrikuláit, de azoknak csak a keresztelési anyakönyvei vannak meg az 1774. évtől az osztrák Hadilevéltárban (Kriegsarchiv), a házassági- és halotti matrikulák viszont csak 1816-ban kezdődnek és így a korábbiak nagy valószínűséggel elvesztek, megsemmisültek.

1 *Fraknói Vilmos*: Martinovics és társainak összeesküvése. Bp., 1880.

2 *Szirmay Antal*: A magyar jakobinusok története. Bp., 1889.

3 *Benda Kálmán*: A magyar jakobinusok iratai. I–III. köt. Bp., 1952–1957.

4 *Boreczky Beatrix*: A magyar jakobinusok. Bp., 1977.

5 Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban MOL). X 2010. A Budapest-krisztinavárosi római katolikus egyház anyakönyveinek mikrofilm-másolatati. A 22. tek. Meghaltak anyakönyve. 16. köt.

Végül a — krisztinavárosi egyházközség mellett lévő és a Vérmező területéhez igen közel eső — Budapest-budavári római katolikus főplébánia halotti anyakönyveiben sikerült megtalálnom a keresett bejegyzéseket.⁶

Megjegyzendő még, hogy a hét kivégzett között két protestáns vallású személy (Hajnóczy József és Óz Pál) is volt, de a kivégzés helyéhez legközelebb eső, pesti német evangélikus egyház és az óbudai református egyház matrikuláiban ennek ellenére nem szerepelnek a neveik.⁷

Az eredetileg latin nyelvű és igen rossz állapotban lévő, több helyen sérült és néhol hiányos dokumentumok új adatokat nem igen tartalmaznak — téves adatokat az életkorok tekintetében viszont igen —, de véleményem szerint csak ezen források ismeretében válhat teljesé a „kép”!

A hét anyakönyvi bejegyzésből tehát „hivatalosan” is megtudhatjuk, hogy Budán, 1795. május 20-án, illetve 1795. június 3-án fővesztés által elhunyt:

1. „*Ignatius Josephus Martinovics*”, 39 éves királyi tanácsos és szászvári apát. (Ld.: 1. sz. dok.)

2. „*Comes Jacobus Sigrai*”, a Kőszegi Kerületi Tábla 34 éves (helyesebben az élete 32. évében járó, mivel 1764. május 3-án látta meg a napvilágot a Vas vármegyei Kőszegen⁸) tiszteletbeli ülnöke. (Ld.: 2. sz. dok.)

3. „*Joannes Laczkovics*”, 45 éves (helyesebben az élete 42. évében járó, mivel 1754. január 13-án látta meg a napvilágot a Pest vármegyei Szentlőrinc⁹) nyugalmazott huszár kapitány. (Ld.: 3. sz. dok.)

4. „*Franciscus Szent Máriay*”, báró Orczy László 24 éves (helyesebben 28 éves, mivel 1767-ben látta meg a napvilágot¹⁰) titkára. (Ld.: 4. sz. dok.)

6 MOL. X 2004. A Budapest-budavári római katolikus egyház anyakönyveinek mikrofilm-másolatai (a továbbiakban: X 2004). A 18. tek. Meghaltaltak anyakönyve. 15. köt. 320–321. fol.

7 MOL. X 2137. A pesti német evangélikus egyház anyakönyveinek mikrofilm-másolatai. A 2. tek. Vegyes anyakönyvek. 1. köt.; MOL. X 2224. Az óbudai református egyház anyakönyveinek mikrofilm-másolatai. A 630. tek. Vegyes anyakönyvek. 1. köt.

8 MOL. X 6221. A kőszegi római katolikus egyház anyakönyveinek mikrofilm-másolatai. A 4477. tek. Vegyes anyakönyvek. 6. köt.

9 MOL. X 6607. A szentlőrinc⁹ai római katolikus egyház anyakönyveinek mikrofilm-másolatai. A 5215. tek. Kereszteltek anyakönyve. 1. köt.

10 Magyar Nagylexikon. XVI. köt. Bp., 2003. 671. p.; Új Magyar Életrajzi Lexikon. VI. köt. Bp., 2007. 363. p.

5. „*Josephus Hainoczy*”, 45 éves (helyesebben az élete 46. évében járó, mivel 1750. május 3-án látta meg a napvilágot a Pozsony vármegyei Modoron¹¹) kamarai titkár. (Ld.: 5. sz. dok.)

6. „*Alexander Szolártsik*”, 22 éves (helyesebben az élete 30. évében járó, mivel 1766. május 25-én látta meg a napvilágot az Abauj vármegyei Göncön¹²) Zemplén vármegyei joggyakornok és Abaffy Ferenc fiainak nevelője. (Ld.: 6. sz. dok.)

7. „*Paulus Ósz*”, 29 éves¹³ Veszprém vármegyei ügyvéd. (Ld.: 7. sz. dok.)

A fentebb megnevezett személyek kivégzéséről és temetéséről megemlékezett a korabeli sajtó is. A Magyar Hirmondó tudósításai szerint „*Budáról Máj. 20-dikán: — „A' halálra íteltetett Személyek, szekerekre ültetődtek ma jókor reggel, 's le-hozattattak a' Várból, a' Bétsi-Kapuhoz nem messze eső Generális-kasszáló, vagy rét (General-Wiesen) nevezetű térségre. ... Az Exekúzió, mintegy hetedfél órakor kezdődött: 's nyóltzra egy fertálykor végződött.*”¹⁴ Majd ugyancsak ezen újság számolt be — Szolártsik Sándor és Óz Pál kivégzése után — arról, hogy „*A' meg-öletetteknek testeik, valamint a' minap, úgy most is a' Polgári temetőn kívül temettek el.*”¹⁵

A jakobinus vértanúk földi maradványait tehát a kivégzésük helyéhez közel, az azóta már felszámolt krisztinavárosi polgári temető mellett hantolták el. A csontok itt nyugodtak háborítatlanul, míg nem 1914-ben Budapest Székesfőváros Tanácsa felkutatta és exhumáltatta azokat. Az újratemetésre azonban akkor mégsem került sor, mivel időközben kitört az I. világháború. A hét mártír földi maradványai végül csak 1960. április 20-án lettek újra eltemetve a Kerepesi temetőben, a mai Nemzeti Sírkert 11/1. parcellájában.¹⁶ Fekete márványból készült síremlékük felírata szerint:

11 Štátny archív v Bratislave. Inv. č. 1415. Zbierka cirkevnych matrík. Evanjelický a. v. farský úrad Modra. Matrika narodených. Zv. 1730–1799.

12 MOL. X 2535. A gönci római katolikus egyház anyakönyveinek mikrofilm-másolatai. A 952. tek. Vegyes anyakönyvek. 2. köt.

13 Óz Pálról csupán annyit lehet tudni, hogy valószínűleg a Veszprém vármegyei Pápan, 1765–1766 körül született. (Vö.: Magyar Nagylexikon. XIV. köt. Bp., 2002. 394. p.; Új Magyar Életrajzi Lexikon. IV. köt. Bp., 2002. 1217. p)

14 Magyar Hirmondó, 1795. 42. sz. 711–712. p.

15 Magyar Hirmondó, 1795. 46. sz. 771. p.

16 *Benda Kálmán*: Az 1795-ben kivégzett magyar jakobinusok hamvainak eltemetése 1960-ban. In: Király Béla emlékkönyv. Szerk.: Jónás Pál – Peter Pastor – Tóth Pál. Bp., 1992. 79–90. p.

ITT NYUGSZANAK
AZ 1795. MÁJUS 20-ÁN ÉS JÚNIUS 3-ÁN
VÉRTANÚHALÁLT HALT

MAGYAR JAKOBINUSOK

MARTINOVICS IGNÁC
LACZKOVICS JÁNOS
SIGRAY JAKAB

HAJNÓCZY JÓZSEF
SZENTMARJAY FERENC
SZOLÁRTSIK SÁNDOR

ŐZ PÁL

„OLY SOKÁIG VOLT ÁTKOZOTT NEVETEK,
MEGEMLITENI SEM VOLT SZABAD BENNETEK.
DE MÁR ANNAK VÉGE, ... MEGADHATJUK A BÉRT.
ÁLDOZHATUNK KÖNNYET A KIONTOTT VÉRÉRT!”

PETŐFI

DOKUMENTUMOK

1.

Buda, 1795. május 20.

Martinovics Ignác halotti anyakönyvi bejegyzése

A halálozás ideje:	1795. május 20.
A halálozás helye:	[Buda, Generális kaszáló]
Neve:	Martinovics Ignác József
Foglalkozása:	Tanácsos ¹⁷ és Száz Vári ¹⁸ apát, [olvashatatlan] 18-án [olvashatatlan] ¹⁹

17 Helyesebben udvari tanácsos.

18 Helyesebben szászvári.

19 Valószínűleg itt Martinovics Ignác Pesten, a belvárosi római katolikus plébániatemplomban, 1795. május 18-án történte egyházi degradációjáról, azaz az apáti címétől és a javadalmaitól való megfosztásáról írtak.

Életkora:	39 éves
Vallása:	[Római katolikus]
A halál oka:	Fővesztés
A temetés ideje:	[1795. május 20.]
A temetés helye:	Ugyanazon a helyen, a polgári temetőn kívül
Az eltemető:	[olvashatatlan]

Eredeti tisztázat — Latin nyelvű — MOL. X 2004. A 18. tek. Meghaltak anyakönyve. 15. köt. 320. fol. 2. bj.

2.

Buda, 1795. május 20.

Gróf Sigray Jakab halotti anyakönyvi bejegyzése

A halálozás ideje:	1795. május 20.
A halálozás helye:	[Buda, Generális kaszáló]
Neve:	Gróf Sigrai ²⁰ Jakab
Foglalkozása:	A Kőszegi Kerületi Tábla tiszteletbeli ülnöke
Életkora:	34 éves ²¹
Vallása:	[Római katolikus]
A halál oka:	Fővesztés
A temetés ideje:	[1795. május 20.]
A temetés helye:	Ugyanazon a helyen
Az eltemető:	Klaus Ferenc Xavér, Magyarország táborigazgatója

Eredeti tisztázat — Latin nyelvű — MOL. X 2004. A 18. tek. Meghaltak anyakönyve. 15. köt. 320. fol. 3. bj.

20 Helyesebben Sigray.

21 Helyesebben élete 32. évében.

3.

Buda, 1795. május 20.

Laczkovics János halotti anyakönyvi bejegyzése

A halálozás ideje:	1795. május 20.
A halálozás helye:	[Buda, Generális kaszáló]
Neve:	Laczkovics János
Foglalkozása:	A Grevan ezred ²² nyugalmazott kapitánya
Életkora:	45 éves ²³
Vallása:	[Római katolikus]
A halál oka:	Fővesztés
A temetés ideje:	[1795. május 20.]
A temetés helye:	Ugyanazon a helyen
A temetést végző pap:	Kratnyek Ferenc jezsuita szerzetes

Eredeti tisztázat — Latin nyelvű — MOL. X 2004. A 18. tek. Meghaltak anyakönyve. 15. köt. 320. fol. 4. bj.

4.

Buda, 1795. május 20.

Szentmarjay Ferenc halotti anyakönyvi bejegyzése

A halálozás ideje:	1795. május 20.
Neve:	Szent Máriay ²⁴ Ferenc
Foglalkozása:	Báró Orczy László úr titkára
Életkora:	24 éves ²⁵
Vallása:	[Római katolikus]
A halál oka:	Fővesztés
A temetés ideje:	[1795. május 20.]

22 Helyesebben a császári királyi Graeven huszárezred.

23 Helyesebben élete 42. évében.

24 Helyesebben Szentmarjay.

25 Helyesebben 28 éves.

A temetés helye: Ugyanazon a helyen
A temetést végző pap: Edlinger Ferenc jezsuita szerzetes

Eredeti tisztázat — Latin nyelvű — MOL. X 2004. A 18. tek. Meghaltak anyakönyve. 15. köt. 320. fol. 5. bj.

5.

Buda, 1795. május 20.

Hajnóczy József halotti anyakönyvi bejegyzése

A halálozás ideje: 1795. május 20.
A halálozás helye: [Buda, Generális kaszáló]
Neve: Hainoczy²⁶ József
Foglalkozása: A nagyméltóságú Magyar Udvari Kamara titkára
Életkora: 45 éves²⁷
Vallása: [Evangélikus]
A halál oka: Fővesztés
A temetés ideje: [1795. május 20.]
A temetés helye: A polgári temetőn kívül
A temetést végző pap: Molnár János, Pest város evangélikus lelkésze

Eredeti tisztázat — Latin nyelvű — MOL. X 2004. A 18. tek. Meghaltak anyakönyve. 15. köt. 320. fol. 6. bj.

26 Helyesebben Hajnóczy.

27 Helyesebben élete 46. évében.

6.

Buda, 1795. június 3.

Szolártsik Sándor halotti anyakönyvi bejegyzése

A halálozás ideje:	1795. május 20.
A halálozás helye:	[Buda, Generális kaszáló]
Neve:	Szolártsik ²⁸ Sándor
Foglalkozása:	Nemes Zemplén vármegye joggyakornoka és Abaffi ²⁹ fiainak nevelője
Életkora:	22 éves ³⁰
Vallása:	ómai katolikus
A halál oka:	Fővesztés
A temetés ideje:	[1795. június 3.]
A temetés helye:	Polgári temetőn kívül, a római katolikus egyház szertartása szerint
A temetést végző pap:	Klaus Ferenc Xavér, Magyarország tábori superiorja

Eredeti tisztázat — Latin nyelvű — MOL. X 2004. A 18. tek. Meghaltak anyakönyve. 15. köt. 321. fol. 4. bj.

7.

Buda, 1795. június 3.

Óz Pál halotti anyakönyvi bejegyzése

A halálozás ideje:	1795. május 20.
A halálozás helye:	[Buda, Generális kaszáló]
Neve:	Ósz ³¹ Pál
Foglalkozása:	Veszprém vármegye szegényeinek ügyvédje
Életkora:	29 éves
Vallása:	Református

28 Helyesebben Szolártsik.

29 Helyesebben Abaffy Ferenc.

30 Helyesebben élete 30. évében.

31 Helyesebben Óz.

A halál oka:	Fővesztés
A temetés ideje:	[1795. június 3.]
A temetés helye: szertartása szerint	Ugyanazon a helyen, a református egyház
A temetést végző pap:	Az óbudai református prédikátor ³²

Eredeti tisztázat — Latin nyelvű — MOL. X 2004. A 18. tek. Meghaltak anyakönyve. 15. köt. 321. fol. 5. bj.